

Hajdúsági Tükör

9. évfolyam 2. szám

2016. június 20.

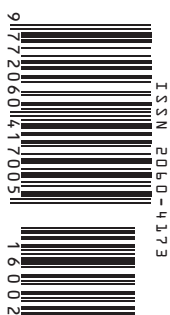
Kulturális és közéleti magazin

450 Ft

A tartalomból:

Interjú Kiss Attila polgármesterrel.....	3	Találkozások az idő országútján.....	12
Eleink öröksége.....	5	Ifjú zeneszerző – nagy álmokkal.....	16
Katyń és a Wallenberg-ügy.....	8	Kupihár Rebeka versei.....	19

20 éves lett a Hajdúböszörményi Mazsorett Egyesület

Varga Gyula

Interjú Kiss Attila polgármesterrel

Megújult a Fürdőkeri Szabadidő Központ. Milyen funkciói vannak és milyen jövőt jósol ennek a fejlesztésnek?

Egy mai igényeknek megfelelő, modern szállót, konyhát, éttermi részt, teraszt, műfüves pályát adtunk át a közelmúltban és készülünk a további fejlesztésekre. Tervezzük, hogy állandóan működő étteremmel bővüljünk, amely jól kiegészítheti a táborokra és csoportokra alapozó konyhai kapacitásunkat. Ha megépül az ökoturisztikai központ a gyermekjátsszóházzal, a tematikus játszóparkkal, az erdei tanösvénnyel, a szabadtéri színpaddal, a „szürkemarha múzeummal” és mind ezeket összekötjük a kerékpárút hálózatunkkal, egyedi turisztikai értéket hozunk létre. Fejlesztjük a jelenleg is gazdag zöldfelületet, egyfajta botanikus-kertet szeretnénk kialakítani, amely szervesen illeszkedik a Fürdőkeri múltjához és a Hajdúság jellegéhez.

A város sportéletével kapcsolatban szeretném megkérdezni, hogy milyen elképzelései vannak a város vezetésének ezzel kapcsolatban, különös tekintettel a szabadidős és az ifjúsági sporttevékenységet illetően?

A Város korábban megfogalmazott elképzelései folytatódnak, vagyis mind a diáksport, mind a versenysport számunkra egyaránt fontos. Egyik sem működhet a másik nélkül. Saját gyermekeimen is látom mennyire fontos, hogy a fiatal korosztály számára legyenek – nemcsak a televízióban és újságban, hanem – lehetőség

szerint helyben lakó, itt sportoló példaképek is.

Ugyanez érvényes a versenysportra is, ugyanis akkor van értelme nemzeti bajnokságban szerepelni, ha a tömegsport, az utánpótlás biztosított. Ezért létesítményfejlesztési- és sport támogatási terveinket mindig ezen szempontok figyelembevételével fogalmazzuk meg.

Nemrég adhattuk át a Fürdőkeri műfüves pályáját, amelyet rövidesen követ egy másik, reményeink szerint a belvárosban.

Elindítottuk a Városi Sportközpontban a műfüves pálya teljes körű rekonstrukcióját, ezután a mára elavult műszaki állapotúvá vált Sportcsarnok átalakítása következik. Nem szeretnénk elrugaszkodni a valóságtól, egy a bőszőrményi méretekhez illeszkedő „arénát” szeretnénk kialakítani, amely a Város intézményfejlesztési stratégiájához illeszkedően elegendő lenne a XXI. századi elvárásoknak is.

Az európai tradíciókat is követve nagy hangsúlyt fektetünk a csapatok és az egyes sportolók szellemi felkészítésére is, ezt Oktatási Központunkban folytatjuk és időről – időre valamennyi igazolt játékosunknak teljesíteni kell ezen elvárásainkat is.

Nem akarunk olyan célokat megfogalmazni, amelyek nem találkoznak a szurkolók és a Város lakosainak elképzeléseivel, hiszen azt látni kell, hogy egy-egy magasabb osztályban történő szereplés súlyos tíz-, esetleg százmillióval terhelheti a Város működését.

Hogyan alakul a város és a Debreceni Egyetem kapcsolata a jövőben?

Mivel a Debreceni Egyetemnek Hajdúböszörményben is működik intézménye, a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kara, így természetesen a Város és az Egyetem szoros együttműködést alakított ki. Többször találkoztunk az Egyetem rektorával és kancellárjával, a helyi vezetővel, Bálint Péter dékán úrral szinte napi kapcsolatban vagyunk.

A város részéről minden olyan ötletet támogatunk, amely eredményeként Hajdúböszörmény jelen lehet a „nagy” Egyetem életében, így mindig örömmel megyek a Karra, amikor Konferenciákon és egyéb rendezvényeken üdvözölhetem az idelátogatókat. A legutóbbi szoboravatón is kifejezetten jó volt bőszőrményinek lenni.

Korábbi parlamenti kapcsolataim révén igyekszem elősegíteni a Kar elképzeléseinek megvalósítását, mint például a Nemzeti Népmesekutató Stratégiában való részvétel vagy a gyógypedagógiai szak beindítása.

Amennyiben ezek megvalósulnak, illetve a Dékán Úr által megfogalmazott célok – legalább is elindulnak – hatalmas fejlődés indulhat el, amely a hallgatói létszám további növekedését hozhatja magával.

Hajdúböszörménynek alapvető érdeke, hogy működjön, és főleg fejlődjön a Kar. Ennek előmozdításáért minden tőlünk telhetőt megteszünk.

Hajdúböszörmény városában több történelmi egyház is jelen van, milyen a viszony a város vezetés és az egyházak között?

Valamennyi történelmi egyházzal, illetve annak képviselőjével, vezetőjével igyekszünk partneri viszonyt kialakítani, s bízom benne, hogy nemcsak igyekszünk, hanem így is van. Az egyházakat valóban stratégiai partnereként kezeljük, hiszen céljaink nagyjából azonosak.

Alapvető kérdésben gyakran egyeztetünk, amelyet mind az egyházak, mind magunk is fontosnak tartunk.

Ahogy a korábbi időben, úgy a most induló pályázati ciklusban is számítunk a velük való együttműködésre, nemcsak szellemi vagy eszmei szinten, hanem támogatandó közösségként, fejlesztési célterületként is. Így történt például a főtér fejlesztése kapcsán a görög katolikus templom esetében, vagy egy másik pályázatunk keretén belül a Bocskai téri református gyülekezet megújult épületével.

A városban több helyütt láthatók az elmúlt évek fejlesztései, néhány fontosabbat kérem elemjen ki ezekből!

Nehéz bármit is kiemelni, hiszen a szennyvízcsatorna-hálózat fejlesztéstől a Zeleméry Csonka torony környezetének rendbetételéig szinte bármelyiket említeném, mind a kedvencem volt.

Ha kinézek az irodám ablakán a főtérre, szinte mindig látok embereket, közösségeket, amelyek megerősítik azt, hogy igen is a böszörményiek és a környékeliek igényelték és igénylik a fejlődést.

Jó érzés hallani nap, mint nap az ideérkező vendégeket, állami vezetőket, akik többnyire gratulációval kezdik a beszélgetést, amely a szépen rendezett, tiszta közterületeinkre és utcáinkra vonatkozik. Ebben benne van a

böszörményi emberek munkája, átvitt és valós értelemben is: a beruházások nagy részét helyi vállalkozók, böszörményi emberekkel végzik el, másrészt abban, hogy valóban tiszták, rendezettek közterületeink, tényleg benne van a böszörményiek keze is. Természetesen rengeteg feladat és probléma van, amelynek a megoldása még várat magára, ezek képezik az előttünk álló időszak megvalósítandó munkáit.

Mint tudjuk a Hajdú városok között létezik egy szoros együttműködés. Vannak-e új fejlemények ezen a területen?

A történelmi Hajdú városok között valóban évszázados együttműködés van, amelyet a közelmúltban megerősítettünk több alkalommal is.

Amint a nevük is utal rá, itt csupán városi rangú településekről van szó, mely azt jelzi, hogy valamennyinek van történelmi öntudata, komoly önállóság igénye és igen gyakran – jó értelmében vett – vetélkedés is zajlik a települések között.

Fontosnak tartom, hogy a Hajdúsági Expón valamennyi Hajdúváros Vezetője évek óta jelen van. Az egyes települések önálló standdal mutatkoznak be, s túl vagyunk egy sikeres Hajdúsági szakácskönyv kiadásán is.

Végül egy kényes kérdés. Szó volt a Bocskai Gimnázium átvételéről a református egyház részéről, ezt azonban a szülők és a diákok is leszavazták. Az önkormányzat távol tartotta magát ettől a vitától. Mi a véleménye a döntésről és az eredményéről?

A lassan 400 éves Bocskai István Gimnázium mindig is a környék és az ország egyik legjelentősebb középiskolája, szellemi bázisa volt.

Talán sokan nem tudják, hogy 1949-ig a Református Egyház fenntartásában működött, így teljesen jogosan merült fel, hogy az Egyház

átvegye a Gimnázium működtetését és fenntartását. Talán azt is kevesen tudják, hogy az állami átvétel után a Gimnázium nem a helyi Tankerülethez, hanem a debrecenihez került. Ezt nem jó szemmel néztük, hiszen az mégis csak furcsa dolog, hogy a hajdúság és az ország egyik legpatinásabb iskolájának jövőjéről nem helyben, hanem Debrecenben döntenek.

Ebben a helyzetben egy felelős Városi Vezető kötelessége, hogy próbálja a lehetőségeket felkutatni, így kerestem meg a Bocskai téri Gyülekezetet felvetve az említett kérdést. Mivel az Önkormányzat már eddig sem volt fenntartója az Intézménynek, így mi érdemben nem tudtuk befolyásolni a folyamatot.

Erről a kérdéstről valóban a böszörményieknek kellett dönteniük, így nem kívántuk őket semmilyen irányból befolyásolni.

Azt több alkalommal nyilvánosan is elmondtam, hogy akár a mostani formában, akár egyházi fenntartással is, egyaránt jól működne – illetve működik is – a Gimnázium. Lehetőséget akartam biztosítani a helyi közösségnek, ahhoz, hogy Ő dönthesse iskolánk jövőjéről.

A közösség a jelenlegi folytatás mellett döntött, amelyet a Város Képviselő-testülete is megerősített, így marad minden a jelenlegi formában.

A dolog érdekessége, hogy időközben a jogszabályváltozás értelmében a Gimnázium fenntartása visszakerül a helyi Tankerülethez, ami szerintem mindannyiunk számára megnyugtató lehet. Szerintem akkor hibázott volna a Város, ha erre a lehetőségre (az egyházi fenntartásra) nem hívta volna fel a helyi közösség figyelmét.

Varjasi Imre

Eleink öröksége

Néhány érdekesség a Hajdúkerület büntetőbíráskodásából

A címben is jelzett kifejezés tulajdonképpen egy középfokú törvényhatóság volt, amely a 17. században fokozatosan vált külön Szabolcs vármegyétől, s a század végén 1699-ben szerveződött önállóvá, s amely az „öreg” szabadalmas hajdúvárosokból jött létre, s működött 1876-ig, Hajdú vármegye létrejöttéig.

Hajdúkerületben raboskodott az Alföld egyik híres - hírhedt betyárja, Angyal Bandi is.

Boszorkányperek

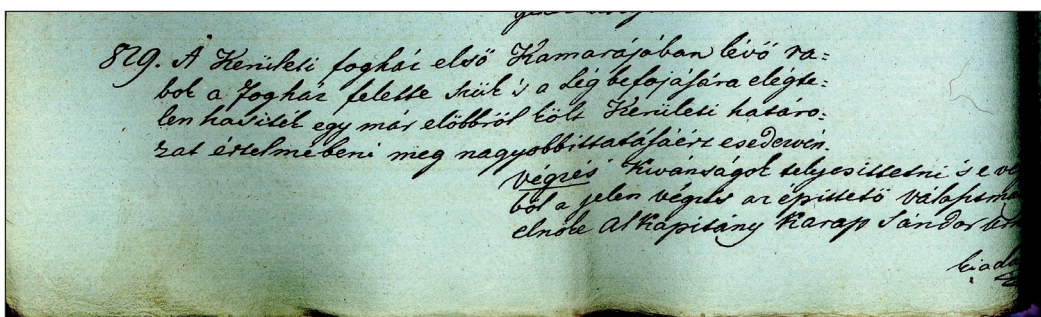
A Hajdúböszörményi Fiókleveztár őri-zetében, a Hajdúkerület iratai között egy másik érdekes terület a Boszorkány pere-

és kinoztassék, sütögetessék, lajtorja fogakra vonattassék, kötéllel csigáztassék, spanyolcsizmába veretessék, hajaelborotváltatván szurokkal és hideg vízzel csepegtessék, egyszóval minden kinokkal gyötretessék. Azután hóhér által feje vétetessék. Míg ez meg nem lenne, az alsó tömlőbe vettessék és erős áristomban vasban tartassék”.

Major Borbála aki „maga nyelvével, ki ezer tanú előtt, világosan megvallotta maga paráznságát. Mely Isten ellen való tetemes cselekedet” ezért 1714. szeptember 12-én „erős megvesszőztetésre” ítélték és elrendelték, hogy ennek végrehajtása előtt „hóhér hozatvatván, tortúrával megvallattassék, hogy kiderüljön kik voltak a társai kikkel követte el a paráznságát.”

A levéltári iratokban szép számmal olvasható kínzásra utasítást adó bírói végzést is. 1724. május 3-án például Gyarmati Gergelynért ítélték megégetésre, mert ellene az ügyész „világosan bizonyította tanúkkal, akik közül a hatodik szemével látta boszorkányságát”, a többi tanú pedig igazolta a „vesztésből és bűvölésből, bájolásból történt cselekedeteit, vesztését és gyógyítását”. Az ítélet végrehajtása előtt „társai megvallása végett” a bíró tortúrárt rendelt el.

Természetesen a Hajdúkerület iratanyagában számtalan más értékes a kutatók és a tudományok számára is nélkülözhetetlen forrás található. Azok, akik a Hajdúság, a hajdúk történetét kutatják, a törvényhozás, a büntetőbíráskodás felől, a szabad

Közgyűlési bejegyzés a hajdúkerületi börtön megnagyobbításának elrendeléséről

Fényes Elek 1847-es Magyarország leírása című munkájában a magyar királyság szabad kerületeit így a Hajdúkerületet is a következőképpen azonosította: „lakosai összesen tesznek egy nemest, s különös portával, saját, a vármegyétől független tisztikarral, országgyűlési székkel és szavazattal rendelkeznek”. Közigazgatásilag a Hajdúkerület előbb hét, majd Polgár 1718-as kiválásával hat városra oszlott, amelyek kezdetben mezővárosok voltak, de az 1870-es évekre kivétel nélkül rendezett tanácsú településekké alakultak. Székhelye Hajdúböször-

ket tárgyaló illetve a különböző tortúrákat-büntetések elrendelő peranyagok világa, ahol például a bírák és ügyészek igen részletesen és a maguk valóságában ábrázolták a vádlottak tetteit. A kihallgatási jegyzőkönyveket áttanulmányozva kijelenthetjük, hogy az eljáró hatóság emberei a megfélemlítés mellett sok esetben próbálták csellet vallomásra bírni a vádlottakat. Például 1703. január 19-én Tiba Jánosné bírái fővételre ítélték, mert „kenyerének nagyobb részét megette, mégis kerítő lett”. Mivel az ügyész

„az elmúlt esztendőekben hol kvártélyos németekkel, magyar katonákkal és egyebekkel, hol éjszaka, hol nappal, hol jászolban, hol házban, hol egyebütt paráználkodott”

mény volt. A kerület városai eredetileg széleskörű önállósággal rendelkeztek, egyenként gyakoroltak jogokat, így a bíráskodást - és a pallosjogot is.

Hajdúkerület iratanyagát a Hajdúböszörményi Fiókleveztárban lehet kutatni. Nagyon sok érdekesség található a forrásokban. Ilyen például egy közgyűlési jegyzőkönyv, amely 1840-ben kelt. Egyik végzéséből például megtudhattuk, hogy a Hajdúkerület börtöne, amely a böszörményi Kerületház alatt volt, és négy célalából állt, „levegőtlen volt, és a talajvízben tocsogtak a rabok.” Ezért annak renoválását, később pedig egy földszinti börtönszárny megépítését is elrendelték az előljárók. Egy másik dokumentumból pedig az is kiderült, hogy egykor a

„ördögséggel” is megvádolta, elrendelték, hogy „tüzes fogókkal fogdostassék meg és csapassék feje”

Nem járt jobban Tóth Györgyné sem, aki ellen az ügyész azért emelt vádat, mert „az elmúlt esztendőekben hol kvártélyos németekkel, magyar katonákkal és egyebekkel, hol éjszaka, hol nappal, hol jászolban, hol házban, hol egyebütt paráználkodott”. Indítványozta, hogy amennyiben a vádlott a tanács színe előtt nem ismerné be gonosz cselekedeteit, a törvények értelmében „minden haladék nélkül adassék mindjárt hóhér kezébe

Angyal Bandi

Tüzesvas-próba - korabeli metszet

kerületekről készítettek tanulmányokat vagy nyelvi emlékeinket keresik a Hajdúkerület iratanyagában illetve az ebből készült tanulmányokban Nagy László, Nyakas Miklós, Nagy Sándor és mások munkáiban biztosan megtalálják a számukra fontos iratot. Más tekintetben pedig további érdekességes is őriz a hajdúkerületi iratanyag, mert például honnan tudnák arról, hogy 1849. április 22-én Dembinszky Henrik a honvédsereg fővezére Hajdúböszörményben járt, ha nem az egykori kerületi fogatos könyvből vagy abból, hogy az egyik csapláros városi utalványt kapott, mely szerint Sándor kocsisnak, aki „*Dembinszky nagysága után vára-kozott, bort kellett kiszolgáltatni*”.

Filetlen és Szatyorvágó

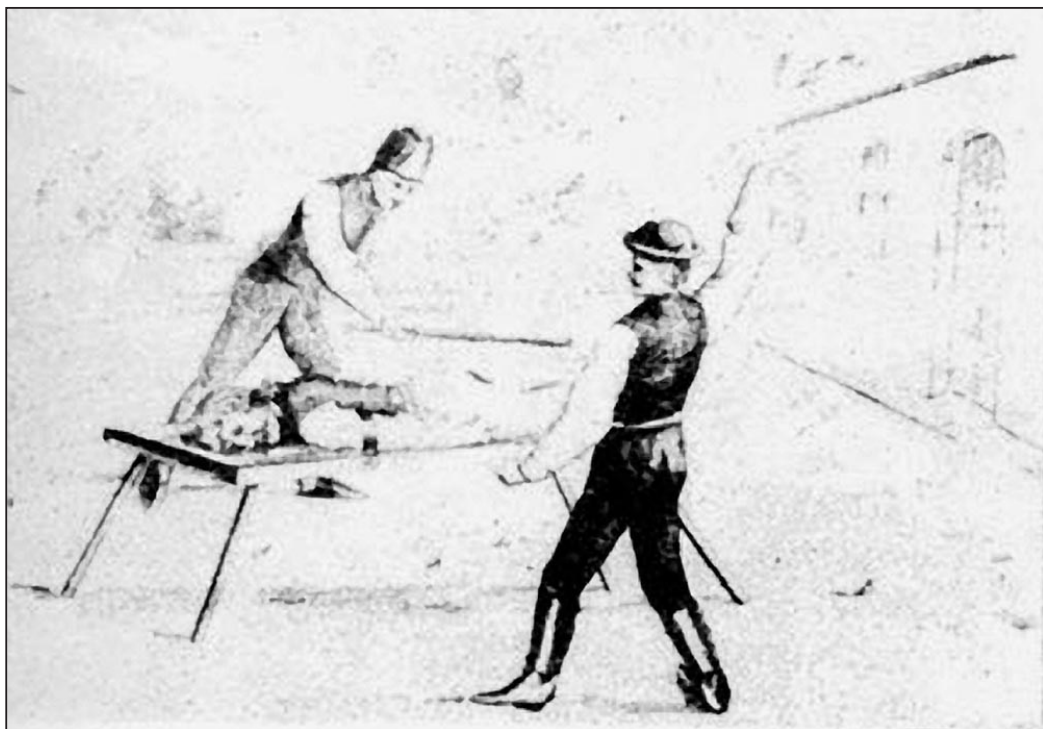
Igazi ritkaság a Hajdúkerület iratanyagából, a zsványok között összegyűjtött nyelvi emlékünknél a Zsvány szavak szótára. A magyar bűnözők nyelvéről több évszázadokon át alig készültek feljegyzések. Korábban találkozhatunk egy tolvaj nevével Filetlen Páléval. A Filetlen- esetünkben a Filetlen visszaeső bűnözőre utaló beszédes név, lévén egyik fület neve alapján már levágták. A feljegyzés 1364-ből való, s Filetlent az akkori feljegyzések Szatyorvágóként említik, azonban az első tolvajnyelvi szójegyzék csak jóval későbből, pontosabban 1775-ből maradt fent egy Sóváry József, Oláh Andrásra, Szabó Miskára és Varga Erzsókra halálos ítéletet kimondó bírósági per iratai között.

A kötéltálati halálra ítélték elfogásukig kiterjedt vásári tolvajbandát alkotottak. Kedvenc tartózkodási helyük a Mélyvölgyi csárda volt, ahol a kocsmárosok orgazdaként segítették a bandát.

1775-ös bírósági perükben az eljáró bíró nagy figyelmet fordított a zsványok titkos nyelvének megfejtésére is, ezért a bűnözők használta szavakat külön is feljegyeztette. Elsősorban a porkolábok által illetve a kihallgatások alkalmával gyűjtött kifejezések képezték a mai nyelvemlék alapját. Így készült el 1776-ban Hajdúböszörményben egy 78 kifejezést tartalmazó zsványnyelvi szójegyzék, amely a tolvajéletben használatos szavakat sorolja fel. Megtalálhatók benne például a különböző bűnözők elnevezései, mint például a *Komnyik* azaz orgazda, *Nyalavi* ami annyit tett, hogy a zsványok közt a legjobb, vagy olvashatjuk azoknak a megnevezését, akiktől lopni akartak például a *Jordántól* vagyis a zsidótól. De olvashatunk a tolvajok viselt dolgairól is: Ha például valaki *Pufra* innyázott azaz hitelbe ivott és közben *füstölözött* magyarul pipázott az bizony *Megtópánkásodott* azaz berügött. A vásári tolvajlás jellemző szavai is felbukkannak a hajdúkerületi iratanyagban: *Rajzolni* például annyit tett, hogy valaki lopott, *Nagy viz* jenetése sokaság a vásárban, a *Parás*, erszény nélkül pénzre utalt a zsebben, míg *Kútazni* a zsebből történő lopást jelentette. Az ellopandó tárgyak megjelölésére is találunk kifejezést. A *Gagy* volt az arany, a *Leves* az ezüstpénzre utalt.

„Nyalék pozdorját, és volt gyoltsáros is...”

Ami a zsvány szótárral kapcsolatban nagyon fontos tényező, egyben továbbélését is jelentette egy 1782 elején keletkezett hajdúkerületi irat, egy másik hajdúsági tolvajbanda pere. A korábban összegyűjtött szójegyzéket ugyan is a bíró utasítására újra elővették és kibővítették. Így kerülhetett át az 1776-os *zsványoszlótár* másolata az 1782-es per dokumentumai közé. Ez a változat ugyan nem maradt fenn a Hajdúkerület iratanyagában viszont a nevezetes szójegyzék egy hiteles másolata, amelyet Jablonczay Petes János főjegyző, későbbi hajdúkerületi főkapitány készített, megtalálható Budapest a Magyar Nemzeti Levéltárban, a magyar királyi helytartótanács iratai között. Ez a hajdúkerületi szójegyzék lett a legismertebb magyar tolvajnyelvi emlék. A helytartótanács ugyanis a zsvány szótárt kinyomtatta és okulásul szétküldte a törvényhatóságoknak. Mint az a 18. századi hivatalos dokumentumban olvasható, a tolvajnyelven beszélőket el kellett fogni, mert már magának a zsványnyelvnek a használata is a bűnösség bizonyítéka volt. A böszörményi Cséplő Sára 1782-ben tett vallomása jól példázza ezt, idézem: „*Midön Debreczenbe mentünk volna legelőszőr lopni melly Zsványosgra Bokor Judith és Fejér Sára tanítottak, előtte ezt mondták. Ha Zsványokat találok úgy mondom csak; Bezzeg volt jó viz nyalék pozdorját ami annyit jelentett, hogy sok ember volt a Gyoltsárosoknál ezért lehetett lopni*”. Összességében elmondható, hogy a Hajdúkerületben készített zsványnyelvi szójegyzékek, melyek a maguk idejében vélhetően jó szolgálatot tettek a bűnüldözésnek mára a magyar tolvajnyelv történetének legértékesebb nyelvemlékeivé váltak.

V.
Z s i v á n y L ö k.

Fejes.	"	"	Tisz. úr.
Kutya.	"	"	Hajdú.
Tisztartó.	"	"	Második zemély, a fő Zsiványotk
Rikkantó.	"	"	Káza
Sógor.	"	"	Német.
Ördög.	"	"	Lakat.
Faret.	"	"	Fely.
Tobogo.	"	"	Herzkemő.
Topánka.	"	"	Dor, Palinka.
Megtopánkásodott.	"	"	Meg részegedett.
Züstölő.	"	"	Lipa.
Szür gondó.	"	"	Konvás.
Saggyi.	"	"	Arany.
Nagy vir.	"	"	Solaság a Vásárban.
Kis vir.	"	"	Keves ember a Vásárban.
Zsivány.	"	"	Tolvaj.
Pergo.	"	"	Kocsi.
Léves.	"	"	Pénz. Gyűst.
Tommyik.	"	"	Or. Garda.
Kút ember.	"	"	Hóhér.
Mester.	"	"	Idem.
Kanasoria.	"	"	Alakstófa.
Meg rúszlították.	"	"	Meg verték, meg csapták.
Rubi.	"	"	Papás.
Puczika.	"	"	Ruha.
Jordan.	"	"	Zsidó.
Csafka.	"	"	Kurva.
Balét.	"	"	Az Ura.
Hozakolni.	"	"	Az emberket a Vásárban ösve hoztan.

Nyalaszi
E

Mester Attila

Katyń és a Wallenberg-ügy

Fotó: Internet

Ahogy véget ért a második világháború, világszerte kezdetét vette a háborús bűnösök, illetve a győztesek által háborús bűnösnek tekintett személyek felelősségre vonása. Ennek során a szövetségesek (és elsősorban természetesen a Szovjetunió) az egyébként az NKVD által lengyel tiszték ezrei ellen elkövetett katyíni tömegmészárlást is igyekeztek a vesztesek „nyakába varrni” – s ez a törekvés Magyarországon is megjelent.

A magyar holokauszt három főbűnöséként számon tartott Jaross Andor belügyminiszter és két államtitkára, Endre László és Baky László népbírói tárgyalásán például, melyet 1945. december 17-től 1946. január 7-ig tartottak a Zeneakadémia nagytermében, a „szovjetellenes” katyíni propagandában való részvétel is a vád részét képezte. Amint az a Jaross Andor részére kirendelt védőügyvéd, ifj. dr. Vass István által a tizenkettedik tárgyalási napon, 1946. január 3-án előadott védőbeszédéből kiderül, Jarostt számtalan súlyos vádpont mellett negyedik vádpontként azzal is gyanúsították, hogy saját intézkedése révén került bemutatásra Magyarországon a „Katyini erdőben” című propaganda-film. Habár a kirendelt védőügyvéd a következőt állapította meg: „a Katyini erdőben című film bemutatása a vádlott saját intézkedésének nem ismerhető el és ez a főtárgyaláson bizonyítva nem lett”, Jaross Andort egyéb bűnei miatt a népbíróság mégis golyó általi halálra íté-

te, melyet 1946. április 11-én végre is hajtottak. A budapesti népügyészség 1945. november 1-én kelt vádirata pedig Imrédy Bélát vonta felelősségre az Egyedül Vagyunk című folyóiratban megjelent cikkeiért, melyekben szintén szerepelt Katyń. Nem mindenkit ítélték el azonban nyilvános keretek közt. Azok, akik valami oknál fogva közelebbről, részleteiben is ismerhették az ügyet, például mert tevékenyen részt vettek a katyíni német propagandában vagy éppen kapcsolatban álltak a lengyel ellenállással és hírszerzéssel, azokra az NKVD egységei vadásztak. Ezek pedig nem arról voltak híresek, hogy a kezük közé került áldozataikat bármiféle tárgyalás vagy ítélethirdetés után részesítenék büntetésben.

A szovjet speciális egységek tehát - a meg szállás részeként - Magyarországon is igyekeztek a Vörös Hadsereg által elfoglalt területeken felkutatni és megszerezni az általuk „kínosnak” tartott katyíni dokumentumokat és a német propaganda „kiszolgálóit”. Hasonló alakulatokat széles körben alkalmazott a Szovjetunió, Berlin ostroma kapcsán például L. A. Bezimenszkij „Hitler halála” című könyvében a következőket írja feladatukról: „a felderítők és kémelhárítók felkészültek arra, hogy speciális feladatokat kell majd végrehajtaniuk: fontos dokumentumokat kell megszerezniük... ártalmatlanná kell tenniük ellenséges ügynököket.” A magyarországi lengyel emigráció értesüléseit ismerve nem csoda, ha a szovjet hírszerzők úgy gon-

dolták, Magyarországon is van kit elfogni. A lengyel ellenállás hírszerzői ugyanis, ott voltak a katyíni sírok feltárásánál is és az ott szerzett információkat Londonba továbbították - ennek a legegyszerűbb útja pedig Magyarországon keresztül vezetett. Számos anyag jutott el így Magyarországról Svájcba és a Vatikánba, melyben több önzetlen magyar (pl. Varga Béla) mellett még semleges országok követségei (pl. a svéd követség) is a lengyelek segítségére voltak.

A különböző csatornákból begyűjtött, de még nem továbbított anyagokat a lengyel emigráció a Magyar Általános Hitelbank budapesti pánccelszékében helyezte el. 1944. március 19-én a Gestapo ugyan elfogta a magyarországi lengyel kémiszolgálatot irányító Edmund „Fietz” Fietowiczot és a lakásán talált kulccsal a Hitelbank széfjét is fel tudták nyitni, a benne talált iratokat azonban nem vitték el, hiszen ezek nem a németekre nézve jelentettek terhelő bizonyítékot. A széfet másodjára 1945. januárjában nyitották fel illetéktelen kezek, s ennek már súlyos következményei voltak - az iratok ezúttal ugyanis már szovjet kézre kerültek. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai tagjai a Hitelbank igazgatóinak jelentése alapján a következőképpen számoltak be az esetről: „1945. január 20-án az orosz tiszték egy csoportja kereste fel intézetünket. Felnyitottak... minden széfet és pánccéltermet. Elvittek 113 millió pengő készpénzt, továbbá mintegy 800 bőrön-

dőt és dobozt, melyeket ügyfeleink helyeztek nálunk letétbe, és kiürítettek 1400 értékmegeőrző rekeszt is.” Ezek egyikében pedig a szovjetek számára oly értékes katyni dokumentumokat is megtaláltak - benne többek közt terhelő bizonyítékokkal, nevekkal és címekkel. A fent említett Varga Béla, a nemzetgyűlés akkori elnöke évtizedekkel később így öntötte szavakba a számára is lebukást jelentő eseményt: „Amikor a németek feladták Pestet, ... a páncélszekrény az oroszok kezére jutott. Nem sokat teketóriáztak, felrobbantották, s ami kiömlött belőle, összeszedték. Közte a Katyn-i (sic!) dokumentumokat is, amit már nem tudtunk Londonba küldeni. Így derült ki az én szerepem is.” A szovjet hatóságok minden jel szerint nagyon gyorsan áttanulmányozták és kiértékelték a páncélszekrényben talált iratokat, az ügyvel kapcsolatban érintett és a dokumentumokban szereplő személyek ugyanis elkezdtek „eltűnedezni” - kezdetét vette az embervadászat.

Ismeretes, hogy a „zsidómentő” Raoul Wallenberg, a svéd követség munkatársa is szovjet fogságba került, majd a Szovjetunióban halt meg ismeretlen körülmények közt. Az eleinte „szabadlábbon” hagyott svéd diplomatát, január 19-én Rákosszentmihályon tartóztatták le váratlanul, s a mai ismereteink alapján nagyon valószínű, hogy ebben (ha nem is egyedüli okként) közrejátszhattak a felnyitott páncélszekrényben talált iratok is. Józsa Béla szavait idézve: „Wallenberg eltűnését a legújabb kutatások a Katyn-i (sic!) erdőben elkövetett szovjet tömeggyilkossággal, a mintegy 14.000 lengyel tiszt barbár lemészárlásával hozzák kapcsolatba. 1944. novemberében ugyanis lengyel emigránsok Wallbergnek adták át megőrzésre a Katyn-i vérengzéssel kapcsolatos titkos lengyel iratokat. Wallenberg tehát minden bizonnyal túl sokat tudott erről a sötét ügyről és valószínűleg ezért kellett őt elhallgattatni, s vele együtt mindazokat, akiknek Wallenberg beszélhetett, esetleg dokumentumokat mutathatott ezzel kapcsolatban.” Wallenberg eltűnésének ezt a teóriáját támasztja alá az is, hogy ugyanaznap fogták el őt is, mint az ügyvel kapcsolatban szintén gyanúsított (és a fellelt iratokban szintén nevesített) Varga Bélát, s ezt Fercsey János is megerősíti visszaemlékezésében: „Amikor Wallenberg eltűnt, orosz katonák jöttek Varga Bélaért is, azzal, hogy Malinovszkij tábornok hívhatja. Kispestre vitték, egy katonai fogházba.”

Az elfogottak számára nem sok remény nyílt a túlélésre, hiszen a Szovjetunióknak mindenél fontosabb volt, hogy ne maradjon tanúja az NKVD tömeggyilkosságának - és egyébként is jóval kevesebbet is ítéltek már el embereket, akár ártatlanul is. A Wallberggel együtt elfogott Vargát is halálra ítélték, ám utóbbinak egy szerencsés fordulat révén mégis sikerült megmenekülnie: kihallgatásakor egy magyar származású orosz ezredes tolmácsolt, aki a foglyot megsajnálva a következő életmentőnek bizonyult tanácsot adta: „Csak az a fontos, hogy ha Katynról kérdezik, semmit sem tud.” Azt pedig, hogy mi várt a foglyokra, s így valószínűleg az elfogott Wallbergre is, szintén Varga Béla visszaemlékezéséből tudjuk, akinek szovjet egyenruhát viselő jötevője a következőket is odasúgta: „Az első frontvonalnak parancsa volt Sztálintól, hogy mindenkit, aki valamilyen módon összeköttetésbe került Katynnal, likvidálni kell!”

A „páncélszekrény áldozatait” közül azonban nem volt mindenki ilyen szerencsés: az ellenállásban fontos szerepet játszó Mikó Zoltán szá-

zadost, aki szintén jól ismerte a katyni vizsgálat anyagait és azok elrejtésében is részt vett, január végén szintén elhurcolták a szovjetek. Vele együtt letartóztatott segédtszjtje, Bondor Vilmos számára sem volt kétséges letartóztatásuk oka, ami egy későbbi interjújából is kiderül: „Mikó Zoltán kapcsolatban állott Wallberggel, akinek révén az 1940-es, a szovjetek által elkövetett tömeggyilkosság Katynnal kapcsolatos dokumentumai biztonságba kerültek. Egy nemzetközi intrika áldozatai lettünk, Mikó az életével fizetett ezért.” Míg Mikó kikényszerített vallomása alapján halálra ítélték és kivégezték, segédtszjtjét „csupán” 25 év börtönre ítélték, ahonnan majd csak 1955-ben szabadulhatott. A svéd diplomata „eltűnésének” okaival kapcsolatban szintén árulkodó jel, hogy kihallgatói többször is arról faggatták, hogy mit tud Wallberggről és a „dokumentumokról”. Bondor visszaemlékezésében a következőképpen összegezte a Hitelbank széfjében talált iratok alapján letartóztatott tragédiáját: „El kellett tehát tüntetni a nyomokat. Wallenberg és a lengyelek már fogva voltak. Sőt, a végén Mikó is. Így az egyéb terhelő adatok kihangsúlyozásával elkendőzték az igazságot. Kikényszerítették belőle egy olyan tanúvallomást, ami halálos ítéletet von maga után, és ezzel be is fejezték az ügyet. ... Mikó

hamar rádöbbsent, hogy mire megy a játék, és már a bírósági tárgyalás előtt is sejtette, hogy ügyünk tragikusra fordult. Már akkor rájött, hogy mind a ketten Katyn áldozatai vagyunk.”

Ne felejtjük el azonban, hogy - amint arra Ungváry Krisztián is rámutatott - a betegesen gyanakvó szovjet kémelhárítás szemében mind Wallenberg, mind Varga, mind Mikó, mind pedig Bondor bűnösnek számított, mivel más országok kémszervezeteivel álltak kapcsolatban. Wallenberg ugyanis az amerikai Hábórus Menekültügyi Hivatal (WRB) megbízásából került Budapestre, ami azt is feltételezte, hogy kapcsolatban állhatott az amerikai titkosszolgálattal is, Bondor és Mikó a nyilas Fővezérség Különleges (szabotázzsal és hírszerzéssel foglalkozó) csoportját vezette, Varga Béla pedig külföldi útjai során csempészett dokumentumokat Svájcba, a lengyel földalatti szervezetek kérésére. Habár nagy valószínűséggel mindannyian a katyni dokumentumok áldozatai, abból a szempontból legalábbis mindenképpen, hogy ezek nyomán kerültek szovjet kézre, már csak az ellenállással fenn tartott kapcsolataik révén is valószínűsíthetően előbb-utóbb a szovjet hatóságok „celkeresztjébe” kerültek volna.

Dr. Sári Mihály

Találkozások az idő országútján

lengyelek Magyarországon, magyarok Lengyelországban

Fotó: Internet

A lengyel és magyar parlament 2016-ot a lengyel-magyar szolidaritás évének fogadta el. Ebben az évben ünnepeljük az 1956-os lengyelországi poznani felkelés és a magyar forradalom 60. évfordulóját. Szükség volt a korabeli szolidaritásra, de szükség van arra ma is, amikor a 2015-2016-os évek európai és világhírességeire tekintünk. A magyar települések túlnyomó többsége azzal is kifejezi szolidaritás-érzetét a lengyel néphez, hogy testvér településeket választanak. Hajdúböszörmény testvérvárosa a Lublinhoz közeli Krasnik, városunk és Krasnik között élő baráti, kulturális és gazdasági szálak szövődtek. A magyar emberek, családok is sok-sok lengyel baráttal tartanak kapcsolatot, s a nevüket, arcukat őrzik a szívükben halálukig. Honnan ered ez a Brüsszselből nézve érthetetlen testvéri érzés?

Európa közepén van egy tér, amely az Elbától keletre, a Dunától északra és keletre. a Duna-Száva vonaltól délre, a Kelet-európai síkságtól nyugatra található. Ez a terep ma magába foglalja az egész Cseh Köztársaságot, Szlovákiát, Lengyelországot, Magyarországot és részben Németországot. Ez a politikai Közép-Európa-fogalom a XVIII. század végén jelent meg, és egészen az első világháborúig érvényes volt. A „Varsói Szerződés” időszakától geográfiai szempontból továbbra is Európa közepe, kulturális értelemben Nyugathoz, politikailag Kelethez tartozott. Ért egyet ezzel a cseh költő/drámaíró Milan Kundera és a lengyel építész-várostervező Andrzej Tomaszewski. A „keleti blokk” szétesése után ez a tér új jelentőséget kapott, mint a különféle nemzeti kultúrák területe, ame-

lyek közös kerete a keresztény hit. Kínálkozik a gondolatmenet, hogy a közép-európai népek történelmi fejlődésben találkozási pontokat találunk, ezúttal azonban inkább az idő országútján a lengyelek és magyarok találkozásaira vagyunk kíváncsiak.

Az egyház, az uralkodó dinasztiák és népek kapcsolata az Árpád-ház kihalásáig

A magyar fejedelmek a honfoglalás előtt és a magyar törzsek letelepedése korában a Kárpát-medencében (862-1000) keresték a kapcsolatot a cseh és német egyházakkal. A prágai cseh püspök Vojtech (Ádalbert) Vajk (Szent István) nevelője volt, az első esztergomi érsek és egyidejűleg a lengyelországi Szent Szűzről elnevezett kolostor apátja is. Az egyik tanítványa, Radla István király udvari papja volt, valószínű, hogy Imre herceg nevelője is. Sokan feltételezik, hogy az „István király intelmei Imre herceghez” fennmaradt szövegű „királytükör” egy részét vagy az egészét ő állította össze.

Egy emberöltővel korábban, 972-ben Géza fejedelem trónra került, s a Szent Márton hegyen (ma Pannonhalma) apátságot alapított. Ennek kolostorában töltötte el gyermekéveit Mór/Maurus, aki később, 1036-ban a pécsi püspöki székre került. Mór püspök magyar irodalomtörténet szerint az első írónk, aki 1065-ben latin nyelven megírta „András és Benedek legendáját”-t. Ebben a műben arról tudósít bennünket a szerző, hogy két lengyel

remete, Zoerard (Szórád) és Benedikt jött Lengyelországból Magyarországra. Mór gyermekként találkozott velük. Szórádot Nyitrán temették el és szentként tisztelik ma is, az egyházi ünnepnapja július 17. Indirekt módon bizonyíthatjuk, hogy a kereszténység Lengyelországban korábban alakult ki, mint Magyarországon, s a mi államunk kereszténnyé válását lengyel misszionáriusok is segítették.

Kálti Márk Képes krónikája 1356-ban felsorolja azokat a nációkat, amelyek az Árpád-dinasztia idején Magyarországra jöttek: „jöttek azután Magyarországra mind Géza király és Szent István király idejében, mind más királyok napjaiban csehek, lengyelek, görögök, spanyolok, izmaeliták vagyis szaracénok, besenyők, örmények, szászok, thüringiaiak, meisseniek és Rajna vidékiek, kunok, latinok akik hosszabb időzvéen az országban, ámbár nemzetségük ismeretlen volt, a magyarokkal minden-féleképpen házassági összeköttetésbe keveredve, ugyanolyan nemességet és szállást nyertek.” A krónika az első helyen a cseheket, a másodikban a lengyeleket említi, ez egyben fontossági sorrend is.

Az első hivatalos uralkodói találkozás 973. március 23-24-én történt, Nagy Otto quedlinburgi udvarában - aki Augsburgnál legyőzte a magyar sereget 955-ben-, ahol Kelet és Nyugat uralkodói vagy képviselőik megjelentek. (A téma jeles kutatója Dr. Gulya János, a Göttingeni Egyetem professzora, aki Widukind von Corvey krónikájára, továbbá a Lamberti Annales-re támaszkodik.) A 12 fős, Béld vitéz vezette magyar delegáció a bolgárokkal együtt került a csá-

szár elé. A lengyel I. Mieszko királyt a fia Bátor Boleszláv (Boleslaw Chrobry) képviselte. Bizonyára ez a tanácskozás adta a lehetőséget az uralkodóházak közötti eszmecseréhez, így a magyarok és lengyelek számára is. Géza fejedelem lányát, Juditot a lengyel herceg feleségül vette (Adelheid). Közös gyermekük Bezprym (Veszprém) csak egyetlen évig uralkodott, 1031-ben meggyilkolták. Mások szerint Magyarországra menekült, a Balatonfelvidéken kapott I. Istvántól birtokot. Magyar és lengyel történészek között sokan vannak, akik azt gondolják, hogy Géza fejedelem és Ziemomysł fejedelem között is létre jött egy szerződés, amely szerint Géza feleségül vette Adelajdát (Adelheidet), s Colestica nevű leányuk született. Hogy a fejedelem-házasságokat tovább számoljuk, Imre hercegnek is lengyel felesége volt!

Az Árpád-ház tagjai közötti hatalmi harc pozitív hozadéka volt a lengyel kapcsolat erősödése. Szent István unokatestvére, Vazul megvakítása után vazulfiak Lengyelországba menekültek II. Mieszko udvarába, a kiváló hadvezér Béla herceg II. Mieszko Rychcza nevű lányát vette feleségül, I. András pedig lengyel-magyar sereggel tért vissza Magyarországra és foglalta el a trónt. A Magyar Királyság területét számos nyugati támadás érte András uralkodása idején, amelyeket sorra visszavertek, ebben nagy szerepe volt Béla hercegnek, aki a Nyitra és Bihar dukátusának hercege volt. Ez a formálódó Lengyel Királyság számára is kedvezett, tehermentesítette a német nyomás alól.

Közismert a "Korona és kard" monda, amelynek története 1059-ben a Várkony településen esett meg. Béla a kardot választotta, később ugyancsak magyar-lengyel sereggel győzte le bátyját, megszerezte a trónt, de három év uralkodás után meghalt. Ekkor Béla és Riecha Lengyelországban született gyermekei, a lengyel anyanyelvű Géza, László és Lampert ismét Lengyelországba menekültek. Lengyel támogatással visszatérő hercegek 1074. március 14-én Salamon király magyar-német-italiai-Szvatopluk vezette cseh seregére döntő csapást mértek a dukátusi-lengyel-morva Ottó egyesített haderő, a tehetséges uralkodó, II. (Merész) Boleszláv pedig átmeneti megtorpanásra kényszerítette ezzel a német inváziót.

Amikor VII. Gergely pápa kiátkozta őt az egyházból, fiával együtt Magyarországra menekült, s a király itt is halt meg. (Sok más verzió is létezik.) Szent László királyunk viszont a lengyelek védőszentje ma is.

A XII. és XIII. századokban a jószomszédi viszony megmaradt a lengyelek és magyarok között, amelyből csupán szemezgetünk itt:

- 1130-ban III. Boleslaw (Krzystof) az udvarával Székesfehérvárra zárandokolt Szent István sírjához.
- A Wikipedia adatai szerint is „A lengyel részfejedelemségek időszakában a magyar királyok keleti politikájukhoz a déli lengyel hercegségeknél kerestek segítséget, gyakori lett a dinasztikus házasság: Szemérmes Boleslaw sandomierzi és krakkói fejedelem (1243-1279) IV Béla magyar király (1235-1270) Kinga nevű leányát (Boldog Kinga) vette feleségül, Ajtatos Boleslaw kaliszi, gnieznoi herceg IV Béla másik leányával, Jolantával, Leszek Czarny sieradzi herceg pedig Grifinával Béla unokájával kötött házasságot. IV. Béla, majd fia V. István (1270-1272) lengyel szövetségben küzdött Csehország ellen.

- Az utolsó árpád-házi király, III. András (1290-1301) a lengyel Fennenát vette feleségül a Piaszt-dinasztia Kujavi ágából. Már a XI. század második felében találunk nyomokat a magyar-lengyel gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokra. Az Odera-Visztula közötti, a magyar földre vezető kereskedő utak kialakulása a kereskedelem intenzív fejlődésére is utal. A XI. századi lengyel-magyar szövetség abból a felismerésből fakadt, hogy a hatalmas nyugati szomszéd, a Német-Római Birodalom keleti terjeszkedését meggátolják. A lengyel-magyar-cseh dinasztiai és országok szükségszerűen fogtak össze és váltak testvérekké ebben a harcban. *Ez az összefogás üzenet a mának is!*

Az Anjou és a Jagello családok a magyar trónon

Az Árpád-ház kihalása után az árpádok női örökösödési ágából az anjou Károly Róbert (1308-1342) léphetett a magyar trónra. Feleségül vette a lengyel Lokietek Erzsébetet, ezzel okosan megújította a hagyományos lengyel-magyar szövetséget. Ez időben a lengyel katolikus egyház nagy befolyással bírt a Magyar Királyság területén az egyház struktúrájára. Boleslaw de Trost kapta az érseki széket, az öccse pedig püspöki tiarát kapott. Károly Róbert és Nagy Kázmér előkészítették a két nagy birodalom széttagoltságának megszűntetését: Nagy Kázmér halála után a lengyel korona a magyar királyra, Nagy Lajosra szállt, akit a lengyelek „Magyar Lajos”-nak (Ludwik Węgierski) neveztek, s ezzel létre jött az első lengyel-magyar perszonálunió. Ez a kölcsönös kapcsolatokat erősítette a gazdaság, a kultúra, a tudomány és technológia, az iskolai képzés, az egyházügyek területén, lendületet adott a városfejlődésnek, hatással volt az európai politikára is.

Nagy Lajos lányának, Hedvignek (Jadviga) a férje Jagello Ulászló volt, Hedvig azonban nem csak királyné, hanem lengyel királynő is volt 1384-től haláláig, 15 éven át. A Jagello dinasztia megalapítása, a második lengyel-magyar perszonálunió, az első litván lengyel perszonálunió megszületése köthető a nevéhez, s már életében szentként tisztelték. A krakkói Wawel székesegyháza oltára alatt pihen, amely ma zárandokhely: a dunakanyari népek és a lengyelek védőszentje. II. János Pál 1997-ben Jadvigát szentté avatta.

1440-ben ismét lengyel királyt választott a magyar nemesség, I. Ulászlót koronázták királlyá, igaz, a Szent Korona helyett Szent István fejerekljetartójában talált koronával. 1443-ban a 18 éves lengyel, magyar király és Hunyadi János lengyel-magyar serege Nis mellett, a Morava folyó partján tönkrement a török szultán európai hadseregét, és elfoglalta Szófiát is. (Hosszú hadjárat) Sajnos a következő évben Várna melletti csatában, a török szultán háromszoros túlerőben levő haderejével szembeni harcban elesett a fiatal, tehetséges, ígéretes közös királyunk: meggondolatlan támadásba vitte lovas egységét a szultáni haderő legjobb hadteste, a janicsárok ellen.

A renaissance magyarországi közvetítéssel érte el a lengyel területeket. Hunyadi Mátyás (Matthias Corvinus) és Kasimir Jagello és birodalmu között kiterjedt gazdasági, művészeti és tudományos kapcsolat szövődött: Kassa és Krakkó között új kereskedelmi útvonalat építettek ki, az építőművészet terén Kas-

sai János jeleskedett, az aranyművészetben a magyar sodrott arany drótszálalás zománc volt népszerű, a festészetben János mester, a szobrászatban Lőcsei Pál, a könyvnyomtatásban, a filozófiában Callimachus, Nikolaus Lassocki, Szánoki Gergely kalocsai érsek nevét kell említeni. Mátyás király azonban inkább favorizálta a cseh kapcsolatot, mint a lengyel együttműködést, mert a célja a Német-Római Birodalom koronájának az elnyerése volt.

Mátyás király halálát követően II. Jagello Ulászló került a magyar trónra, akinek uralkodása nem volt fényes korszak: Dobze Lászlónak hívták. A fia, II. Lajos kiváló országvezetővé válhatott volna, azonban 1526. augusztus 29-én Mohács melletti csatában totális vereséget szenvedett I. (Nagy) Szulejmán hadaitól. A 20 éves, nehéz páncélba öltözött király a török csapatok elől menekülve a megáradt Csele-patakba esett, és belefulladt abba. A csatában részt vett a lengyel katona-költő Adam Chahrowski, a lengyel származású báró Gonienski Lénárd is (Gnojiczi Livhard kapitány?) aki nem javasolta a megütöztést a mohácsi síkon. A rövid, alig két óras csatában 24 ezer magyar vitéz, közöttük Gnojiczi 1600 lengyel gyalogos harcosa életét veszítette. (Nekik állít emléket a mohácsi Szepessy téren a Lengyel Hősi Emlékmű, az obeliszk tetején a lengyel sassal, s az emlékoszlop tábláján olvasható:

„Még áll a bástyánk, az ő határ
A Tatra, rajta a szent madár.
A lengyel sas idevagyáz.
Mohács példa legyen, ne gyász.”

Ezzel befejeződött a Jagello urakodói periódus Magyarországon, röviddel ezután az országot három részre szakította a Török Birodalom és a Német-Római Császárság. Közép-Európa szívében egyik birodalom sem akart rivális lengyel-magyar hatalmat.

A lengyelek és Erdély

Ha a magyar-lengyel hatásokat időrendben tovább kutatjuk, azokat Erdélyben találjuk meg. János Zsigmond felesége Izabella királyné lengyel származású művelt asszony volt, illetve Báthory István fejedelem lengyel királlyá emelése időszakában a mindennapi és hadi életre vonatkozó átvételt lehet firtatni. Az özvegy Izabella szép fiatal hölgyeket hívott meg udvarába Lengyelországból, magyar nemes ifjakat, akik kiválóan zenéltek, énekeltek, táncoltak. A konyhaművészet is helyt kapott az udvarban, az első magyar szakácskönyv ekkor keletkezett, s abban számos lengyel étel receptje szerepel. A „pisztráng” szavunk átvétel a lengyel nyelvből. A kulináris kapcsolatot bizonyítja a mondás: „Nincs jobb bor a magyar bornál, magyar szőlőből, de a krakkói pincéből.” (Nie masz wina nad węgrzyns, zwegierskiej winnicy, z krakowskiej piwnicy). Divatos volt a fejedelmi és főúri udvarokban a „polepsi” tánc, később a táncokhoz tartozó dallamokat átvette a magyar nép is. A korszak híres komponistája volt Greff Bakfart Bálint magyar lantművész, aki hosszú ideig élt Lengyelországban is. Erdemes említeni a kalandos életű, forróvérű Balassi Bálint nevét, mint példát: Balassi János családja 1570 tavaszán Lengyelországba menekült, két évig ott élt a Krosno melletti Kamienes várában. 1576-ban a lengyel királlyá választott Báthory István magával vitte Krakkóba, s 1589-ben újra

Krakkóban és Debnóban, Wesselényi Ferencnél egy évig vendégeskedett.

Ebben az időben már ismerte Erdély művelt nemessége és polgársága Jan Kochanowski, Lukács Górniczki, Wespasian Kochowski lengyel költőket is. A férfiaknál a lengyel hajviselet, a lengyel sapka, a lengyel dolmány elterjedt, a hölgyek pedig átvették a gyönggyel kirakott lengyel sapkát, a szűk szoknyát csinos kötővel. Lengyelhonból (milyen kifejező és utaló a szó!) érkezett hozzánk a batiszt, finom lenvászson és a krakkói cérna is.

Számos magyar szót vett át a lengyel nyelvről: dobos, szíposz, szyszak, nadragi, cizma, magierka, hejnal, batorowka, stb. Egy katonai szólásmondás emlékeztet minket a magyar kardra is: „Koi turek, chlop mazurek, czapka magierka, szabla węgierska” –, a ló török, a fickó mazur, de a sapka magyarka és a kard magyar”

Báthori István erdélyi fejedelem, lengyel király, ahogy az erdélyi fejedelmek többsége is, „melegen tartották” az Erdély-Lengyelország perszonálunió gondolatát, de a történelem soha nem adott lehetőséget annak megvalósítására.

A Jagello-egyetem Krakkóban és a magyarok

A magyar középkor első felében a magyar értelmiségieket különböző országokban az egyetem „Studium Generale” formájában képezték, Bolognában, Páduában, Párizsban, Oxfordban, sőt a Pireneusi félsziget Cordoba kalifátusának egyetemén is. Csak 1367-ben, Nagy Lajos uralkodásának idején alapította meg V. Urbán pápa bullájával a pécsi egyetemet, amely 1543-ig fennállt. Zsigmond magyar király 1395-ben egy további egyetemet alapított Budán, amelynek négy kara volt, amely az elhíresült Konstanzi Zsinat idején, 1414-ben még fennállt, mert a képviselői részt vettek az eseményen. A pécsi egyetem megalakítását követően pontosan száz évvel később Mátyás király Pozsonyban „Academia Istropolitana” nevű, egyetemi rangú képzőhely kialakítását rendelte el, amelynek kancellárja Vitéz János lett. Az ötödik éve lengyel király Báthori István 1581-ben Kolozsváron alapított egyetemet, amely 1603-ig fennállt. A krakkói egyetem három fakultással 1364-ben alakult Nagy Kázmér és Hedvig (Jadviga) királynő kezdeményezésére. Ez az egyetem fontos szerepet játszott az értelmiség kiképzésében, akik később a közép-európai államok egyházi, politikai vagy gazdasági szerkezetét formálták, működ-tették. A krakkói egyetem megalapításával a kölcsönös kulturális csere egyetemes intenzívebb lett Lengyelország, Németország, Csehország és Magyarország között. 1493 és 1506 között a krakkói Egyetemen 750 magyar tanulót vettek számba. 1526-tól 2900 magyar diákot regisztráltak az egyetem. Krakkóban, 1470 és 1494 között a diákok egyegyede magyar volt. Az egyetemi polgárok között találjuk a később reformátor Dévai Bíró Mátyást, a bibliafordító és könyvnyomtató Erdősi Sylvester Jánost (1526-1527), az első magyar protestáns énekeskönyv összeállítóját, Gálszécsi Jánost, Temesvári Pelbárt prédikátort. A magyar diákoknak külön „bursa”-juk (kollegium) volt, így nem csupán a korabeli egyetem épületét lehet Krakkóban meglátogatni, hanem a magyar Bursát is a Bracka utca 15. szám alatt. (Krakkói Magyar Centrum)

Lengyelek és magyarok: „Pro Deo, Patria et Libertate”

A XVIII. század Európa számára „új időköt” ígért, de a lengyeleknek és a magyaroknak az országuk függetlenségéért, polgári reformokért, a nyelvért és a nemzeti kultúráért folytatott harcot hozott. Lengyelország és Magyarország között a pozitív érzelmi kapcsolatok tovább éltek, de a konkrét kapcsolatok szűkebb mederbe terelődtek. II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem által indított szabadságharc is Lengyelországból indult, a lengyelországi Brezán (Brezna) várában, és itt adja ki a felkelésre hívó „A keresztény világ minden fejedelmeinek és republikáinak...” sorokkal kezdődő kiáltványát. A magyar bujdosók és lengyel dragonosok kíséretében lépte át Rákóczi a határt, Bercsényi Miklós háromszáz lengyel, ugyanennyi román katonával erősítette meg a sereget. A szabadság-harc sorsdöntő és vesztes csatájában, Romhánynál kuruc, lengyel, svéd és francia csapatok együtt harcoltak a habsburg-sereg ellen. A szabadságharc bukását követően Rákóczi Lengyelországba emigrált.

Lengyelország ígéretes 1791-es alkotmánytervezetét félretolták, a nagyhatalmi igények Lengyelországot (Poroszország, Oroszország és a Habsburg Birodalom) három részre szakították egy évvel később. A szállóige „Lengyel, magyar két testvér” igaz maradt, de mindkét nemzet elnyomás alatt nyögött. A magyar irodalmárok a politikát az irodalomba rejtették, kritikusan reflektáltak Lengyelország feldarabolására: Barcsay Ábrahám, Batsányi János, Nagyváthy János. Lengyelország újjászületésének reményét üdvözölték a napoleoni háborúk idején Kazinczy Ferenc, Cserey Farkas, Berzeviczy Gergely. Az 1830-1831-es lengyel felkelés idején újságcikkekben, versekben novellákban, drámákban tükröződött a magyarok szimpátiája. (Kisfaludy Sándor, Wesselényi Miklós, Kossuth Lajos, Eötvös József, Arany János)

Az 1848-1849-es magyar szabadságharc idején ismét felcsillant a lengyel-magyar ügy közös szolgálatának a reménye. A lengyel Adam Czartoryski herceg, Zamojski gróf, a magyar gróf Teleki László követ és Szarvadi Frigyes követségi titkár összeállították a Chlapiczky-protokollt, hogy a lengyel-magyar együttműködésnek új alapokat adjanak. Igyekezettüket átlépte az idő, a történések. Petőfi Sándor, a magyar forradalom és szabadságharc költője, Bem barátja így ír erről:

„Európa csendes, újra csendes,
Elzúgtak forradalmi...
Szégyen reá! lecsendesült és
Szabadságát nem vőta ki.”

„Europa milczy, przerazona,
gdy rewolucji gasnie spiew+,
cóż-ze tu wolność znowu kona,
ich nie obchodzi nasza krew!”

A költő igazságtalan volt, mert csupán a lengyelek két légiót küldtek a szabadságharc támogatására. Az egyiket Josef Wysocki vezette, s ebben a légióban az 1849-es tavaszi hadjáratban három zászlóalj és fél ulánuszred halál-megvető bátorsággal küzdött a gyűlölt osztrákok ellen. A másik légió-két gyalogos zászlóalj és két ulánus század- a legendás Bem apó hadseregéhez tartozott, s Erdélyben az osztrák-orosz erőkkal szemben harcoltak. Hen-

rik Dembinski tábornok egy ideig a magyar honvédsereg főparancsnoka is volt.

Párizsban a lengyel Adam Mickiewicz fordult Európa népeihez és a magyarokhoz, a Tribune des Peuples 1849 április 22-i számában jelentette meg a „Kiáltvány a magyarokhoz” című írását, amelyet az egész szerkesztőség is aláírt. Ebből idézzünk:

„Lengyelország, amelyre egyfelől brutális túlerő nehezedik, másfelől nem kap baráti segítséget, amelyre pedig joga volt számítani, saját földjén nem harcolhatván elküldte nektek legjobb tábornokait, Dembinskit és Bemet, s legrettenthetőbb katonáit, kinek neve: légió.”

„Polska ucisiona z jedney strony brutalną przemocą, a z drugiej brakiem życzliwej pomocy, na którą miała prawo liczyć, nie mogąc walczyć na własnej ziemi, posłała eam swych najlepszych generałów, których imię legion.”

Az 1863-as lengyel felkelés idején ismét fel támadt a remény arra, hogy Lengyelország kivívja függetlenségét és egységét. Klapka György és Joseph Ordega előkészítették egy egyezményt azzal a céllal, hogy Magyarország és Lengyelország mint szövetségesek, testvérek Ausztria és Oroszországgal megküzdjenek. „A Királyi Lengyelország déli vajdaságaiban, Krakkó, Sandomierz, Lublin és Kalis kerületeiben alig akadt olyan nagyobb összecsapás, ütközet, amelyekben magyarok ne vettek volna részt”-írta T. Polak, a „Wegrzy w powstaniu styczniowym 1863-1864” című munkájában nevekket, egységeket, létszámokat megjelölve időpontokkal és hellyel jelzi a magyar részvételt a harcokban.

Menedék, haza, otthon szabad földön

A lengyel területek egysége és autonómiája 1920-ban valósult meg. Kovács Endre a „Magyar-lengyel kapcsolatok a két világháború között” című igényes történelmi kvalifikátókat felmutató könyvében elemezte a két ország kapcsolatát, az Antant, az egyes kormányzatok politikáját. Felfedte a titkos diplomáciai folyamatokat és érdekeket, az államok nyílt vagy titkos szövetségeit. Meglepődve olvashatjuk, hogy Magyarország érdekei sosem ütköztek a lengyel érdekekbe, és ez fordítva is igaz, a két ország érdekei harmonizáltak egymással. Mindkét állam közös államhatárt akart és kiegyensúlyozott állami kapcsolatokat. Ez a szándék veszélyes volt Németország számára. A Német Külügyminisztérium egyik emlékiratában (Woermann-Denkschrift 7. Oktober 1938) megjegyezték, hogy a lengyel és magyar közös határt nem lehet támogatni. A német diplomaták a Magyarországgal és Lengyelországgal szembeni őszinte nyilatkozatot elkerülték. Röviddel azelőtt, hogy a német támadás Lengyelország ellen megindult volna, a diplomáciai jegyzékváltás és a közvetlen kormányzati tárgyalások Magyarország és a „Harmadik Birodalom” között nagyon intenzívek lettek. Hitler és Ribbentrop arra kérték Magyarországot, hogy a Lengyelország ellen vonuló német és szlovén csapatok számára bocsássák rendelkezésre a Magyar Államvasutakat. Ezt a kérést 1939 nyarán Teleki Pál miniszterelnök elutasította. A nemzetiszocialista diplomácia kilátásba helyezte, hogy Magyarország cserébe „territoriális ajándékokat” kaphat (Galíciából és más területekből részesedhet), hogy Magyarországot pozi-

Fotó: Internet

tíven befolyásolja. A magyar Államtanács ezt is elutasította, a véleményt Teleki Pál miniszterelnök közölte a német nagykövettel: „Ha Németország azt követeli, hogy német csapatokat a hegyszorosokon át szállíthassák, akkor meg kell kérdezni az angol nagykövetet is, vajon Anglia nem akar-e más hegyi hágókon át katonai egységeket küldeni Lengyelországba-mivel Magyarország semleges. Egyidejűleg közölte Csáky külügyminiszter a német Ribbentrop külügyminiszterrel, hogy a magyar kormány véleménye szerint a magyar nemzet becsületével nem egyeztethető össze, egy ilyen akcióban együttműködni.

Lengyelország szovjet és fasiszta lerohanásának története az orosz és német történelem legszégyenteljesebb eseménysora, hasonlatos ahhoz hogy egy farkascorda és a sakállok megegyeznek egy őz elejtésén. A lengyel kormány, a katonai vezetés, a megvert katonai alakulatok először Romániába menekültek, ahol a román hatóságok lefegyverezték és internálták a katonákat. A nemzetközi szabályok szerint ugyanez történt a közös lengyel-magyar határon is, de Magyarországon a tisztek megtarthatták oldalfegyverüket, és mindkét fél részére fájdalmas aktus volt a lefegyverzés. Lengyel katonák emlékeztében megmaradt az, hogy magyar katonazenekarok a Lengyel Himnuszt játszották: *Jeszcze Polska nie zginęła* „Nincs még veszve Lengyelország”...

Civil menekülők tömege is elérte a határainkat. Idős Antall József „Menekültek menedéke” című könyvében számos anekdotát lehet olvasni a menekülők fogadásáról. (A tanulmány szerzője itt tartalmilag idézi az anekdotát.) November végén lengyel asszonyok, anyák is érkeztek a Kárpátok lejtőjén, karja-

ikon gyermekeikkel és megmentett javaikkal teli batyúval. A magyar határőrök nem kiáltották: „Állj, ki vagy?” Sokkal inkább átvették az asszonyok csomagjait és a gyerekeket, s levitték őket a kaszárnyájukba. A lengyel asszonyok vitték utánuk a fegyvereiket. A kaszárnyában sem akadt probléma, jöhetnek a zászlós úr szigorú képet vágott (civilben elemi iskolai tanító). Azután segítette a határőröknek a gyermekeket és a csomagokat biztonságba helyezni, és nem aggódott a fegyverek miatt.

A lengyel civil menekültek ügye hivatalosan a Belügyminisztérium Szociális ügyek IX. osztályához tartozott., de a menekültek elszállásolását és étkeztetését a Menekültügyi Lengyel- Magyar Bizottság, a Magyar-Lengyel Társadalmi Egyesületek Szövetsége és a Magyar Vöröskereszt szervezte. A katonai menekültek esetében a Hadügyminisztérium XXI. osztálya volt illetékes. Ebben volt egy alosztály, amely csakis a lengyelek ügyeivel foglalkozott, s amelynek vezetőjét az Angersben, illetve Londonban székelő lengyel ideiglenes kormány nevezte ki (*Steifer ezredes, illetve Alexander Krol főhadnagy*). Azért, hogy a civil és katonai menekülteket elhelyezzék, a magyar hatóságok 114 civil menekülttábor és 141 katonai menekülttábor rendeztek be. A katonai internálótábor egy magyar tiszt és egy általa a menekültek közül kiválasztott lengyel vezető (starszy obozu) parancsnoksága alatt állott. Minden táborban volt olvasóterem, rádió és társasjátékok, később a katonák magyar, lengyel és egyéb külföldi újságokhoz is hozzájutottak. Nyelvi kurzusokat szerveztek, kórusokat és zenekarokat alakítottak, kézműves műhelyeket rendeztek be, sportolási lehetőségeket teremtettek. A tábor-

lakók „becsületbírósgát” állíthattak, a budapesti lengyel alosztály keretében egy magasabb hatáskörű becsületbírósgát is. A lágerlakók akadálytalanul gyakorolhatták a hitüket. Minden lengyel katonai személy nem csak ellátást, hanem zsoldot is kapott. A magyar hatóságok megengedték, hogy tisztek és az egyszerű katonák is a láger környezetében munkát vállaljanak. Ezt először a tiszteknek megtiltották, de később ők is dolgozhattak a gazdaságokban vagy irodákban.

A tábor területén a katonák szabadon mozoghattak, de szabadságot is kaphattak, hogy a rokonaikat-akár Budapesten is- meglátogathassák. A szabadság engedélyt a XXI. osztály vezetője –a lengyel alosztály vezetője javaslatára akár hosszabb időre, mint egy hét- adott. Előfordult gyakran, hogy a német Gestapo által keresett katonai személy hamis civil igazolványokkal egy civil táborba költözött át. 1944. március 19-ig (Magyarország náci megszállásáig) a lengyel zsidók a határon ugyanolyan dokumentumokat kaptak, mint a lengyelek.

A civil menekültek normális életfeltételek között éltek különböző településeken, hotelokban, panziókban, magánházakban. Havonta egyszer a település jegyzőjénél kellett jelentkezniük, hogy lepecsételtessék a tartózkodási engedélyüket. Egy képviselőt választhattak és küldhettek a magyar település tanácsába. Országos képviselőik-hét tisztviselő a Belügyminisztérium szociális osztályán dolgoztak. A magyar állam területén történő közlekedéshez nem volt szükség engedélyre, szabadon vállalhattak munkát, amire szükség is volt, mert személyenként csekély támogatást kaptak.

Számos magyar egyesület segítette a menekülteket, amelyek közül a Magyar Miczkiewicz Társaságot, a Magyar Tanítók Országos Egyesületét, a Lengyel Légionáriusok Egyesületét emelhetjük ki. Magyarországon lengyel intézmények is kínáltak szolgáltatásokat az egyházi, a szociális és egészségügyi területeken. A településeken négy évfolyamos lengyel elemi iskolák működtek, Vácott több, mint 150 zsidó árva kapott menedéket, akiket zsidó tanárok felügyeltek.

Több, mint 300 lengyel hallgató tanult a főváros főiskoláin, egyetemén. Budapesten volt a lengyel politikai napilap, a „Wiescie Polskie” szerkesztősége is. A Budapesti Lengyel Intézet és a „Biblioteka Polska”- hála Maria Jankowska és Stefan Grybowski krakói egyetemi professzoroknak-számos könyvet, tankönyvet adtak ki. A lengyel kulturális élet a lehetőségekhez mérve gazdag volt, „Lengyel Vándorszínház” és bábszínház kínálta programjait a lágerlakóknak, a civil menekülteknek is.

Nem tudjuk pontosan, hogy a második világháború idején hány lengyel menekült Magyarországra, és talált menedéket. A lengyel adatok szerint az első hullámban a lengyel hadsereg 35.000 katonája érkezett hazánkba, a magyar történészek szerint mintegy száz-ezer lengyel katonát fogadott be Magyarország. Többségüket evakuálták Franciaországba, Közél-Keletre, Szíriába, Egyiptomba, Angliába. Jelentős részük fegyverrel küzdött a nácik ellen, sokan náci fogságba kerültek, ismét mások kivándoroltak, ám a II. világháború után számosan visszatértek hazájukba. A menekültek egy kisebb része Magyarországon maradt, magyar állampolgárok lettek, de még unokáik beszélnek lengyelül.

„A bajban ismerszik meg a barát”

1956 június 28-án Poznanban munkásfelkelés tört ki, amelyet néhány nap alatt levertek a lengyel-szovjet haderő. A felkelésnek mégis volt jelentősége, megrengette a lengyel kommunista rezsim hatalmát, s Ladyslaw Gomulka

vehette át a Lengyel Egyesült Munkáspárt vezetését. Ny.Sz. Hruscsov személyesen tárgyalt Warsóban a hatalom átvételéről, a tárgyalás egészen októberig elhúzódott, végül október 19-21 közötti marathoni egyeztetés során Hruscsov beadta a derekát. A magyarországi „Szabad Nép” épp október 23-án közölte le Gomulka beszédét, amely a poznani felkelést legitímálta. A magyarországi fiatalok szimpátia tüntetést terveztek a lengyelek mellett október 23-ra, amelyet a Bem-szoborhoz hirdettek, a lengyel és a magyar forradalom így függ össze. Adam Ważyk lengyel költő jelen volt az október 23-i tüntetésen, valamint 20-25 Budapesten tanuló lengyel diák (ők később beléptek a Magyar Nemzetörségbe), továbbá lengyel anyanyelvű, a háború után is hazánkban maradt munkások, értelmiségiek. A szituációt ismerjük meg a költő tollából!

Adam Ważyk: Qui tacent clamant

„Veletek voltam aznap, mikor a Bem szobornál magyar és lengyel zászló alatt ujjongtatok. Nem tudom, ki él még és ki holt már, midőn elnémult minden, csupán a tűz ropog.

A nagy kavarodásban, Déry, te kerestél aggódva telefonon: bajom nem esett-e? s hallottam a hangod még a Parlamentnél, mint utolsó kiáltást az éterbe veszve.

Mi, lelkiismerete a történelemnek hallgatunk- államérdek ez a néma beszéd... Hol a felkelők hamván keserű füst terjeng, a végső mítosz összedől. De Bem emléke ép.”

(Fordította: Gömöri György)

A lengyelek pénzdományt küldtek Magyarországra és vérüket- Lengyelországban véradást szerveztek a sebesült magyar felkelők számára. Gomulka ellenezte Magyarország lerohanását, erről vitába szállt Hruscsoval is, s amikor Nagy Imrét letartóztatták, azt is ellenezte, a kivégzése ellen pedig határozottan tiltakozott.

Következtek a nyolcvanas évek, a „Solidarność”, Lech Wałęsa, menekült len-

gyelek tizezrei Magyarországon, „lengyel piac”. Magyar ember soha nem vetette fel, hogy miért vannak ők itt? Tudtuk miért. Probléma nélkül együtt éltünk velük, nem gondoltuk azt, hogy ez másként lehetne. Majd jött a rendszerváltás mindkét országban, berobogott a „varsói gyors”, a visszarendeződés, a baloldal hiteltelenné válása és felmorzsolódása: egy folyamat időben elcsúszva, ám a tükörkép hitelességével. Megdöbbentő párhuzam vonható a visegrádi királytalálkozó és a Visegrádi Hármak szövetsége között: 1335. novemberében Károly Róbert magyar király, III Kázmér lengyel és Luxemburgi János cseh királyok egyeztették érdekeiket Visegrádon a Német-Római Birodalommal szemben, 1991. február 15-én Vaclav Havel, Lech Wałęsa, Antal József találkoztak ugyanitt, ugyanazért, s Szlovákia is megértette a közös ügyeink lényegét. A migráns válságot ugyanazon szemüvegen át látják és együtt képesek voltak sikeresen kezelni. Továbbra is szükség van egymásra. Az Európai Bizottság Lengyelországban „kutakodik” Beata Szydlo kormánya intézkedéseiről, s „jogállamisági vizsgálatot” indít. A magyar miniszterelnök, Orbán Viktor a hírt hallva maga és a kormánya nevében nyilatkozott arról, hogy semmilyen Lengyelország elleni szankciót nem támogat.

Az ezer-százharminckilenc éves lengyel-magyar kapcsolat létezése különös teljesítmény Európa történetében. Tévedés lenne valamiféle közös „néplelek”- kel magyarázni azt. Az igazság az, hogy mindkét nép történelme folyamán mindig két malomkő között őrlődött. Nyugaton ott volt egy becsvágyó nép azzal a permanens céllal, hogy egy nagy birodalmat alapítson. Európa keleti részén mindig veszélyforrást jelentettek a feltörekvő új hatalmak: az Arany Horda, az oszmán hódítás, Oroszország, a Szovjetunió.

Ritkán lehet találni hasonló hű fegyvertársakat. Lengyelország autonómiájának és szabadságának ellensége nem lehet Magyarország barátja, a lengyelek pedig mindig készek voltak a magyar szabadságért a vérüket ontani, életüket feláldozni.

Balla Zoltán

Ifjú zeneszerző – nagy álmokkal

Fotó: Internet

Mike Ádám – debreceni születésű, de magát ízig-vérig hajdúböszörményinek valló ifjú zeneszerző – júniusban ünnepli negyedszázados születésnapját. Jövőre végez a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán szolfézs, zeneelmélet szakon, karnagydiplomahangversenye alig két hónapja, április 8-án volt. „Komolyzenei alkotásait neoromantikus stílusba szokták sorolni”- írta róla egyik méltatója. Nagy álmai vannak, melyről igyekszem most kifaggatni.

– *Mindenekelőtt a nagy nyilvánosság előtt – a szerkesztőségünk nevében – gratulálók a friss diplomához. Jó erőt, egészséget, sok szép zeneti sikert kívánok a magán életedhez és a hivatásodban.*

– Köszönöm szépen a gratulációt. Igyekszem a sorsnak meghálálni, hogy erre a gyönyörű pályára terelt. S köszönöm a böszörményi gyökereimnek, hogy támogattak és támogatnak az utamon.

– *Egyáltalán, honnan eredeztethető a zenei indítatásod: családi tradíció, óvónői, tanítónői „behatás”? ... és valóban romantikus alkat vagy?*

– Muzikális családban nőttem fel. Igaz, egyik szülőm sem zenész, mégis rengeteg zenét hallgatunk otthon egészen kiskoromtól kezdve. Szüleim nagyon sokat énekeltek nekem, s ez egy fejlődő kisgyermek számára nagyon fontos. A családban unokanagybátyám volt az egyetlen hivatásos muzsikusként, ám ő négyéves koromban meghalt, így csak halvány emlékeim vannak róla.

Óvodás voltam még, amikor elkezdtem zenei tanulmányaimat a böszörményi zeneiskolában.

Vass Krisztinánál tanultam zongorát, Harsányi Lászlónénál pedig szolfézt. Őszintén megvallva a szolfézs nem tartozott kedvenc tárgyaim közé, akkor el se tudtam volna képzelni, hogy valaha ezen a szakon fogok diplomázni. Kriszti és Timi néni ösztönzésére nyolcadikos koromban döntöttem úgy, hogy megpróbálom a felvételit a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskolába, ahová szerencsémre fel is vettek. Eddigi életem egyik legszebb időszaka volt az, amit ott töltöttem. Egy olyan közegbe kerültem, ahol a diák társaimat ugyanaz élte, mint engem, nem szidtak le, ha véletlenül magyar órán, a padon „zongoráztam”, zenésztársakra találhattam; tulajdonképpen a csapból is zene folyt. Itt párhuzamosan csináltam három szakot: Csobán Gyula Endrénél, majd Szigeti Máténál a zeneszerzést, Grünwald Bélánál a zongorát, és Sárosi Dánielnél az orgonát. Ez utóbbit csak két éven keresztül. Sajnálatos módon zongorista „karrierem” szakis éveim alatt ért véget. Súlyosbodó ínhüvelygyulladás miatt a zongora szakot negyedéves koromban befejeztem. Két nagyhatású szolfézs-zeneelmélettanáromat kell megemlítenem: Végh Mónika és Veres Imola. Nekik, és visszagondolva Timi néniemnek is köszönhetem, hogy végül a zeneelmélet szak mellett döntöttem. Es azt nagyon nem bántam meg! Egyetemem éveim alatt számos olyan tanárral, művésszel találkoztam, akikre példaképként tekintek, mint pl.: Berkesi Sándor, Horváth Zsolt, Kovács Szilárd, Ordasi Péter, S. Szabó Márta, Szabó Dénes, Tamási László, Török Ágnes. Ren-

geteg szakmai és emberi tudást kaphattam tőlük.

A zeneszerzés intézményes keretek között történő tanulását szakközépiskola után befejeztem. Több zeneszerzővel is állandó kapcsolatban vagyok, akikkel lehetőség szerint egy-egy új művemről tanácskozunk. Azon, hogy romantikus alkat vagyok-e, még nem nagyon gondolkodtam. De igen, nagyon valószínű.

– *Ki vagy kik a zeneszerző példaképeid a klasszikusok és a maiak közül?*

– Fiatalabb koromban jobban vonzott a könnyű, populárisabb zene, mint a klasszikus. Több együttesben is játszottam, valamelyikben gitáron, egy másikban zongorán, a harmadikban basszusgitáron. Mindent kipróbáltam, amit lehetett. Így igen sok, főként régebbi könnyűzenei előadó, együttes zenéjével ismerkedtem meg, de kedvencet, példaképet nem nagyon tudnék választani. Igazából dalokat szeretek, nem előadókat. Két – rám nagyhatású – együttest viszont kiemelnék: Pink Floyd és Omega.

A komolyzene iránti szeretetem a szak első éveiben erősödött meg, fanatizmusom viszont egyetemista koromig váratott magára. Több időm és nagyobb érdeklődésem volt egy-egy remekmű elmélyült megismeréséhez, megszeretéséhez. Természetesen azelőtt is voltak számomra kedves kompozíciók. Példaképet klasszikus zeneszerzők közül sem emelnék ki, csak néhány kedvencet: Bach, Liszt, Kodály, Palestrina és még rengeteg másik.

– *A melodikus vagy a dübörgő zene pezsdít fel? Konkrétabban: a szívlágyító, kellemes, andalító*

vagy a nagyon zajos, torok- és fülszaggató? Vagy mindez csak a hangulatod vagy az alkalom függvénye?

– Nem az a lényeg, hogy melodikus vagy dübörgő. Az a lényeg, hogy az mit jelent, mit sugall nekem. S ha szeretem, teljesen mindegy, hogy mikor és hol hallgatom!

– A zene műzsája könnyen meg tud környékezni? Mikor történt ez először és milyen érzéseket váltott ki belőled akkor, és mit vált ki ma, miután már el is sajátítottad a szakmai „fogásokat”?

– A műzsa nagyon könnyen megtalál. Csak mostanában az időm nem engedi, hogy maradjon. Vissza sem tudok már arra gondolni, hogy mikor volt az, hogy először írtam zenét. Nagyon kicsi voltam, talán 6-7 éves. Az érzés a mai napig ugyanaz. Legszívesebben minden más, „földi” teendőt eldobnék, és csak a komponálással foglalkoznék. Gyakran fordul elő, hogy este, éjszaka jön az ihlet, ilyenkor képes vagyok reggelig is a kottapír fölött, vagy a zongora mellett ülni és írni. A szakmai fogások a saját stílusunkban nem mindig segítenek. Ha az önálló invenciódat akarod papírra vetni, mindegy, mit tanultál, az ösztön úgyis győz. Természetesen vannak a zeneszerzés-tanulásnak olyan gyakorlatai, melyeknek hasznát vesszük egyéni stílusú műveink komponálásánál is.

– Milyen zenei témák érdekelnek? Milyen a téma-feldolgozási módszered? Hogyan kezdesz el komponálni?

– Nem kell soha témát keresni, az úgyis szembejön velem. Ha egy szöveg, egy kép, esetleg egy hely megérint, úgy érzem, azt zenévé kell formálnom. Legkönnyebben egyébként a versek ihletnek meg, így darabjaim között igen nagyszámú a vokális mű, főként a kóruszene, oratórium. Módszerem nem nagyon van, s állandó sémám sincs a komponálási folyamat elkezdésére. Nem jó a művészetben, ha feltétlenül szokásokhoz és módszerekhez ragaszkodunk, s eltervezünk mindent előre. Persze ez alól vannak kivételek.

– Melyik a nehezebben megoldandó/megoldható feladat: ha önmagadtól fogsz a zeneszerzéshez vagy amikor – esetleg – adott témában és adott műfajban kapsz egy megrendelést?

– Van olyan, amikor nincs ihlet. Igaz ez nagyon ritka. Általában gyűjtöm a még kompozícióvá nem formált ötleteket, így mindig van egy-két motívum a tarsolyomban. Ha megrendelést kapok, ami szerencsére mostanában elég sűrűn előfordul, s nincs pillanatnyi új ötlet, ezeket, a még nem felhasználtakat veszem elő. Egyébként nagyon örülök minden egyes új megrendelésnek, mert új kihívás elé állítanak; lehet, olyat kérnek, amilyen műfajban új vagyok, vagy amilyen apparátusra még nem komponáltam. Többször előfordult, hogy olyan témát kaptam, ami meg sem fordult volna a fejemben, hogy önállóan hozzányúljak. Nem feltétlen azért, mert nem áll hozzám közel, vagy nem szeretem, nem érdekel, csak egyszerűen nem jutott eszembe. Ha csak „saját szórakoztatásomra” komponálok, vagy bevillan valami, egy téma, egy dallam, egy harmóniasor, vagy addig keresgélek különböző verseskötetekben, míg valami meg nem érint. Szerencsére mindig van „tesztközösségem”. Az első, aki hallja az új kompozíciót, az a szintén zenész barátom. Kritikus, szakmai füllel hallgatja, s mindig őszinte véleményt kapok, amiért – lehet, sokszor nem úgy tűnik – nagyon hálás vagyok neki.

– Negyedszázados lévén, erőd teljében vagy. Most mi a legnagyobb zenei álmod, amit szeretnél megvalósítani és letenni a zeneirodalom asztalára? Vagy van több is?

– Konkrét tervem nincs. Írom az újabbnál-újabb műveket, s majd azt hozza az élet, amit hoznia kell. Elsősorban a vágyam az, hogy a zeném minél több emberhez eljuthasson, s számukra örömet hozzon.

– Mit szólnál hozzá, ha a hajdúk Böszörménybe telepítésének 410. évfordulójára – 2019-re – felkérést kapnál a Várostól, hogy írj egy nagyzenekari és nagy létszámú kórusal előadható zeneművet, amelyet történetesen te dirigálnál?

– Természetesen nagyon boldog lennék, megtiszteltetésnek venném. Éppúgy, ahogy annak idején a Testhalommal kapcsolatban éreztem.

– Szereted a kóruséneklést. Karnagy is vagy. Nem mellesleg a Hajdúböszörményi Musical Színtársulat (HiMsz) zenei rendezőjeként is tevékenykedsz. Mit jelentenek számodra ezek a zenei – mondjuk úgy – kifejezési eszközök? Mi a célod a kórusénekléssel, kórusénekléssel, a karnagysággal és a zenei rendezéssel?

– Kórusban szakközépiskolás koromtól kezdve énekelek. Rögtön megfogott a varázsa. Ma már el se tudnám képzelni az életemet kóruséneklés nélkül. 2012-től mostanáig működött a Greentett Énekegyüttes, melyben nyolcan énekelünk, s a „művészeti vezetői” feladatokat valamennyien elláttuk. Igen szép sikereket értünk el, országosra számos koncertet adtunk. Emellett az egyetemi vegyeskarban, és régi iskolám kórusában is énekelek. Mivel végzettségem szerint karnagy vagyok, a kóruséneklés mellett saját kórust is szeretnék alapítani. Ennek előkészületei megtörténtek, s ha minden úgy akarja, szeptembertől megkezdődnek a próbamunkák jómagam vezetésével, egy új, a környéken egyedülálló férfikarral. A HiMsz-nek zeneszerzőként és énekesként is sokat köszönhetek. Amellett, hogy kipróbáltam magam számtalan szerepben az elmúlt nyolc év alatt, tanítottam a dalokat, stúdiómunkai gyakorlatomat bővítettem, még két darabom bemutatója is hozzájuk kötődik, mégpedig a *Csalóka Péter* mesemusical és a *Testhalom* rockmusical. Nem szeretnék titkot elárulni, de annyit megsegítek, hogy ez utóbbit hamarosan újra műsorra tűzzük. A társulat jubileumi, tízéves évfordulóját ünnepeljük majd vele és közreműködik benne a Gáll Péter vezette Hajdúböszörményi Daróci Bárdos Tamás Vegyeskar is. Könnyűzenei munkásságomban fontos még kiemelnem Fekete Dániel szerzőtársamat, akivel a közösen írt *Izrael* rockoratóriumot több hazai nagyvárosban is bemutattuk zenészbartáink közreműködésével. Jelenleg is több mindenben dolgozunk. A rengeteg darabnak, produkciónak köszönhetően elég nagy gyakorlatot szereztem a zenei rendezésben, a stúdiómunkákban.

– Sokunk, a napi hajtás után, zenei kikapcsolódásra vágyik, hogy lazítsuk lelkünket és testi görceinket. Te milyen kikapcsolódásra esküdsz? Vagy téged is a zene ernyeszt legjobban?

– Csak a zene.

A zenerajongók és a Hajdúsági Tükör szerkesztőbizottsága nevében csak azt kívánhatom, zenei álmaid nagyon magasra szárnyaljanak és a műzsa gyakran hozzád számokra különleges pillanatokat, amelyekből újabbnál újabb ékességek születhetnek.

– Ismételnem köszönöm a biztató jókívánságokat! Úgy legyen! – mondta végül a friss diplomás ifjú zeneszerző.

Mike Ádám művei

1997-2004:

Kiseb zongoraművek, hangszerezések (kotta, vagy lejegyzés nélkül hangfelvételen)

Péter Bencével közös négykezesek

2005:

Bánat (zongora)

Good morning darling (a'capella vegyeskar – Wass Albert)

2006:

Álom (cselló, zongora)

Vágyakozás (fuvola, zongora)

Zúgó, fehér... (a'capella egyzeneműkar, zongora – József Attila)

2007:

Hazatérés (hegedű, zongora)

Őszi alkonyat (a'capella vegyeskar – József Attila)

Nől a dér... (a'capella egyzeneműkar – Weöres Sándor)

Gonosz halottak (Csillagok, csillagok – a'capella vegyeskar – Ady Endre)

Változás (vonósnégyes)

2008:

Köszönjük! (a'capella vegyeskar – Tóth Tamás)

Cum autem natus esset (a'capella vegyeskar – Bibliai idézet)

Trio Nr.1. (hegedű, cselló, zongora)

Ősz... (a'capella vegyeskar – Wass Albert)

Homály borult az erdőre (a'capella vegyeskar – József Attila)

Fa leszek, ha... (ének, zongora – Petőfi Sándor)

Zéta (rockmusical, 15 dal – Gárdonyi Géza, Horváth Imre)

Gondolsz-e rám? (zongora, vonószekerek, gitár, basszusgitár, dob, 3 szólóénekes, vibrafon – Wass Albert)

Reád gondoltam... (zongora, vonósnégyes, férfikar, 2 szólóénekes, dob, basszusgitár, gitár, vibrafon – Wass Albert)

2009:

A csodák esztendeje (a'capella vegyeskar – Ady Endre)

Búcsúdál (a'capella vegyeskar – Wass Albert)

Ágnes asszony (oratórium – basszus, alt szóló, vegyeskar, szimfonikus zenekar – Arany János)

Testhalom (rockmusical, 16 dal – Horváth Imre)

Főnixmadár (5 dalos album – Fekete Dániel)

2010:

MISSA in d minor (mise – szoprán/gyerek szóló, vegyeskar, orgona, szimfonikus zenekar)

Igyunk! (a'capella vegyeskar – Petőfi Sándor)

Tavaszi (fúvósötös)

Víz-torlasztó hegyfalak (a'capella vegyeskar – Weöres Sándor: Rongyszőnyeg „119”)

Két karodban (szoprán szóló, a'capella vegyeskar – Radnóti Miklós)

(Ágnes asszony a'capella metszet)

2011:

Régi magyar áldás (a'capella vegyeskar – népköltés)

Ti amo! (zongora)

Neurológiai induló (fúvósötös)

Ének a határtalanról (a'capella vegyeskar – Weöres Sándor)

Izrael (rockoratórium, 14 dal – Fekete Dániel)

Ifjúság zongorafantázia (zongora, szimfonikus zenekar)

2012:

Te Deum (oratórikus mű – szoprán, alt/mezzo, tenor, basszus/bariton szóló; vegyeskar, orgona, szimfonikus zenekar)

Csalóka Péter (mesemusical, 15 dal – Weöres Sándor)

125. genfi zsoltár (a'capella vegyeskar)

128. genfi zsoltár (a'capella vegyeskar)

Ifjúság (hegedű, zongora)

Ave Maria (a'capella vegyeskar)

Izrael (rockoratórium angol és héber nyelven)

2013:

Harc a Nagyúrral (a'capella egyzeneműkar – Ady Endre)

Ave Regina (a'capella vegyeskar)

Salve Regina (a'capella vegyeskar)

Tavaszi szél (a'capella vegyeskar – két moldvai népdal)

Da pacem Domine (a'capella vegyeskar)

Vízjáték (zongora, harangjáték, szimfonikus zenekar)

Angyalok szerelme (rockopera – az Izrael rockoratórium alapján + 10 dal – Fekete Dániel)

Kupihár Rebeka versei

Június

Hozzám simul a nyár. és én meztelen vagyok.
A fényt dicséri a mező; szőr és szál együtt ragyog.

Belém simul a nyár. és én meztelen vagyok.
Hamvasak az apró almák, levelek közt az idő dadog.

Nekem simul a nyár. és én meztelen vagyok.
Hullámzó ágak közt, lazulnak a végtagok.

Rám simul a nyár. és én meztelen vagyok.
Pillangókat nevetek, mert nem vagy se itt se ott.

Végrendelet

Tapaszd a füled a földre,
S hallgasd az Abszolút Anyád.
Fogak, elmék összetörve,
Sziktelen földalatti virág.

Motozó giliszta, vakondok,
Gyökerek kutatják a helyet.
Ó, ti együgyű bolondok!
A föld fölé temessetek!

Vászon

Adj egy keretet,
Képet festek bele.
Adj egy vásznat,
Üresen marad.

Megfelelni mindig könnyebb,
Mint megtalálni magad.

Kötélék

Magzatvízivók!
Álnokok, hazugok,
Ti csontig tudtok,
Hiába is hazudok.

Arcon seb,
Szíven barázda,
Csukott szemmel
Nézz saját anyádra,

És lásd a köldökzsinórt
Hogy tépi, harapja,
Azt ígérte,
Sose hagy magadra.

Bennem magukat
Gyógyítják ők. fáradhatatlan.
Legalább hadd higgyem,
Önmagam maradtam.

Miért átkozol engem,
Te több, te eredet,
Jobbkezemmel szorítom
A balkezemet.

Mert nem vagyok se gyereke,
Se anyja, se társa,
Kínjaikat vonzsolom,
Az örök árvaságba.

Kötéléssel fojtanak meg,
Végső otthont ásnak,
Hogy te csak visszhangját
Halld az ordításnak.

És nincsen ami közös,
És nincsen ami saját.
Sejtjeimen felködlik
Egy nemlétező család.

Legyen meg a Te akaratod

Minden este csillagokba fojtod a Napot.
Mégis kérlek,
Legyen meg a te akaratod.

Uram! Remélem az ikrás
Füsttől látod, hogy alattad,
Vért szívnak a növények,
Ugye ezt is te akartad?

Langyos kutacsokkal takarózik minden halott.
Mégis kérlek,
Legyen meg a te akaratod.

A hegy vonyít,
Az ember szenved.
Hát szabad neked
Ilyennek lenned?!

Hibáiddal tömted
Hangya-testünk tele.
Hogy higgyek olyanban,
Mindek nincs már neve?

Nem hihetsz magadban Isten!
Pogánnyal család a papot.
Mégis kérlek,
Legyen meg a te akaratod.

